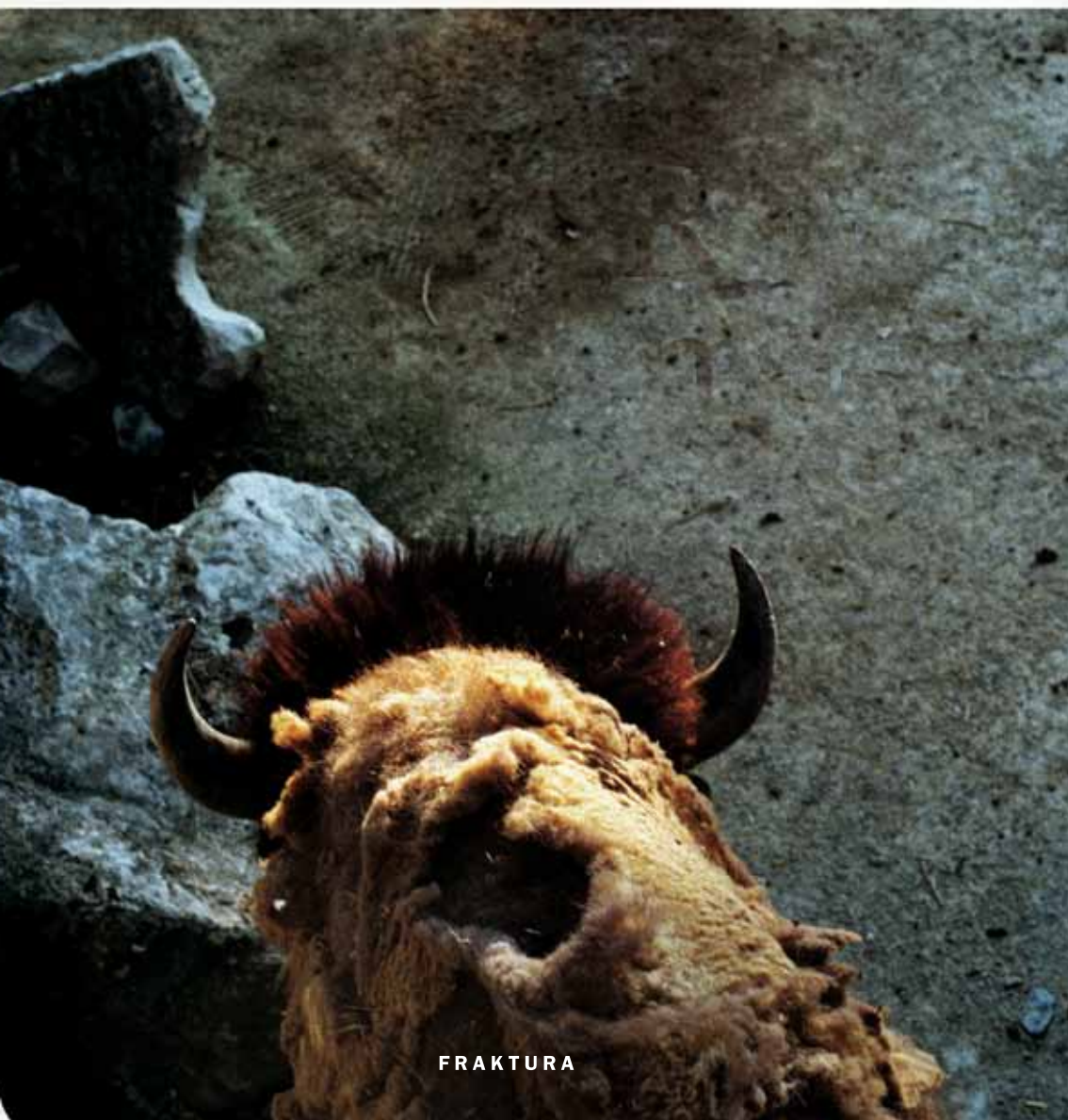

Joseph Roth
Radetzky marš

FRAKTURA

Joseph Roth

Radetzky marš

preveo s njemačkog
Milan Soklić

Fraktura

traduki^T

Objavljivanje ovog djela omogućeno je uz potporu književne mreže TRADUKI, čiji su članovi Savezno ministarstvo za europske i međunarodne poslove Republike Austrije, Ministarstvo vanjskih poslova Savezne Republike Njemačke, Švicarska zaklada za kulturu Pro Helvetia, KulturKontakt Austria, Goethe-Institut, Javna agencija za knjigu Republike Slovenije (JAK), Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Resor za kulturu Vlade Kneževine Liechtenstein, Zaklada za kulturu Liechtenstein, Ministarstvo kulture Republike Albanije i Zaklada S. Fischer.

Naslov izvornika *Radetzky marsch*

© za hrvatsko izdanje Fraktura, 2014.

© za prijevod Zaklada S. Fischer po nalogu programa TRADUKI

Sva prava pridržana. Nijedan dio ove knjige ne smije se reproducirati u bilo kojem obliku bez prethodnog dopuštenja nakladnika.

ISBN 978-953-266-599-4

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 892442

Prvi dio

1

Trotte bijahu mlada plemićka loza. Začetnik joj je stekao plemstvo nakon bitke kod Solferina. Bio je Slovenac. Sipolje – tako se zvalo selo iz kojeg je potjecao – postalo je oznakom njegova plemstva. Za nesvakidašnje djelo odabrala ga je sudbina. A on se sam pobrinuo za to da ga sljedeća vremena zaborave.

U Bici kod Solferina zapovijedao je kao poručnik jednim vodom. Već pola sata trajala je borba. Tri koraka pred sobom vidio je bijela leđa svojih vojnika. Prvi red njegova voda klečao je, drugi je stajao. Svi su bili vedri i uvjereni u pobjedu. Obilno su se najeli i pili su vinjak, na račun i u čast cara, koji je od jučer bio na bojištu. Tu i tamo događalo se da vojnik ispadne iz bojnog reda. Trotta bi smjesta uskočio u svaku takvu rupu te pucao iz napuštenih pušaka poginulih i ranjenih. Sad bi zgusnuo prorijeđeni red, sad bi ga opet razrijedio, vrebajući na sve strane stostruko izoštranim okom, osluškujući na sve strane napetim uhom. Usred praska pušaka njegov je hitri sluh mukotrpno prepoznavao rijetke glasne zapovijedi njegova satnika. Poručnikovo oštro oko pronicalo je kroz plavičasto sivu maglu pred položajima neprijatelja. Nikad nije pucao, a da ne nacilja i svaki je njegov hitac pogađao metu. Ljudi su osjećali njegovu ruku i njegov pogled, čuli su njegove povike i ćutjeli se sigurnima.

Neprijatelj je uzeo predah. Nepreglednom bojišnicom pronijela se naredba: “Obustavi paljbu!” Tu i tamo škljocnuo bi još poneki nabijač puške, tu i tamo odjeknuo bi još poneki pucanj, zakasnio i

usamljen. Plavičasto siva magla između bojišnih linija malo se prorijedila. Najednom su stajali u podnevnoj toplini srebrnog, zastrtog, olujnoga sunca. Uto se između poručnika i vojničkih leđa pojavi car s dvojicom časnika iz glavnoga stožera. Upravo je pred oči stavljao dalekozor koji mu je dodao jedan od pratilaca. Trotta je znao što to znači: sve i ako se prihvati pretpostavka da se neprijatelj počeo povlačiti, ipak je njegova odstupnica nedvojbeno bila okrenuta Austrijancima, a osoba koja prinosi dalekozor očima davala im je na znanje da je posrijedi cilj koji vrijedi pogoditi. A to je bio mladi car. Trotta osjeti kako mu srce tuče u grlu. Strah od nezamislive, beskrajne katastrofe, koja bi uništila njega samoga, pukovniju, vojsku, državu, cijeli svijet, potjera mu vrele zimice kroz tijelo. Koljena mu zadržtaše. A onda vječno potiskivana mržnja podčinjenih bojišnih časnika prema visokoj gospodi iz glavnoga stožera koja nije imala pojma o surovijoj praksi prinudi poručnika na čin kojim se njegovo ime neizbrisivo urezalo u povijest njegove pukovnije. Objema rukama zgrabio je vladareva ramena kako bi ga potisnuo dolje. Poručnikov je zahvat vjerojatno bio prejak. Car se odmah srušio na tlo. Pratioci pohrliše za oborenim. U tom trenutku jedno zrno probi lijevo rame poručnika, zrno što bijaše namijenjeno carevu srcu. Dok je car ustajao, poručnik se skljkoka na zemlju. Posvuda, cijelom dužinom bojišnice, probudi se zbrkana i neujednačena pucnjava prestrašenih i iz drijemeža prenutih pušaka. Car, kojega su pratioci nestrpljivo opominjali da napusti opasno mjesto, sagnu se unatoč tome nadpaloga poručnika i, svjestan svoje carske dužnosti, upita onesviještenoga, koji više ništa nije čuo, kako se zove. Pukovnijski liječnik, sanitetski časnik i dva čovjeka s nosilima dotrčaše zgureni i sagnutih glava. Časnici iz glavnog stožera najprije oboriše cara, a onda se i sami baciše na tlo. "Ovog ovdje poručnika!" doviknu car pukovnijskom liječniku koji je bez daha stajao nad njim.

Vatra se u međuvremenu opet stišala. I tako, dok je kadetski časnički zamjenik istupao pred vod kako bi zvonkim glasom objavio: "Ja preuzimam zapovjedništvo", Franjo Josip i njegovi pratioci ustadoše, sanitetsko osoblje oprezno pričvrsti poručnika za nosila pa

se svi povukoše prema zapovjedništvu pukovnije, gdje je snježno-bijeli šator natkrivao najbliže previjalište.

Trotti bijaše smrskana lijeva ključna kost. Zrno koje se bilo zastavilo neposredno pod lijevom lopaticom uklonili su u nazočnosti vrhovnoga ratnog zapovjednika i uz neljudsko urlanje ranjenoga, kojega je bol probudio iz nesvijesti.

Trotta je nakon četiri tjedna opet bio zdrav. Kad se vratio u svoju vojarnu u južnoj Mađarskoj, nosio je čin satnika, najviše od svih odlikovanja: orden Marije Terezije i plemstvo. Odsad se zvao: satnik Joseph Trotta von Sipolje.

Kao da su mu vlastiti život zamijenili nekim tuđim, novim, skovanim u radionici, sam je sebi svake noći prije no što utone u san ponavljao svoj novi čin i svoju novu stalešku pripadnost, stupao pred ogledalo kako bi se osvjedočio da mu je lice ostalo isto. Između nespretne prisnosti, kojom su njegovi drugari nastojali prevladati razmak što ga je neshvatljiva sudbina odjednom umetnula između njega i njih, i vlastitih uzaludnih pokušaja da se prema starome svijetu odnosi s uobičajenom otvorenošću, činilo se da uplemićeni satnik Trotta gubi ravnotežu i bilo mu je pri duši kao da je odsad osuđen doživotno koračati u tuđim čizmama po zaglađenu tlu, praćen govorkanjima iza leđa i dočekivan plašljivim pogledima. Djed mu je još bio mali seljak, otac mu bijaše dočasnik u računovodstvu, a zatim žandarmerijski narednik u pograničnom području na jugu Monarhije. Otkako je izgubio oko u borbi s bosanskim krijumčarima na granici, živio je kao vojni invalid i čuvar parka u dvorcu Laxenburg, hranio labude, orezivao živice, u proljeće čuvao zanovjete a potom i bazgu od kradljivih i neovlaštenih ruku, te u toplim noćima tjerao beskućničke ljubavne parove s blagotvorno mračnih klupa. Sinu dočasnika prirodno je i dolično pristajao čin običnog pješačkog poručnika. Plemenitom i odlikovanom satniku međutim, koji je kročio svijetom okružen njemu stranim i gotovo zastrašujućim sjajem carske milosti kao zlatnim oblakom, tjelesni je otac odjednom bio potisnut u daljinu, a primjerena ljubav, koju je potomak ukazivao svome roditelju, zahtijevala je, kako se činilo, promjenu odnosa i

nov način ophođenja između oca i sina. Novopečeni satnik već pet godina ne bijaše vidio oca; no zato bi svaka dva tjedna, kad bi ga, u skladu s oduvijek utvrđenim i nepromjenjivim rasporedom službe, zapalo dežurstvo, napisao starome kratko pismo, u stražarskoj sobi, pod škrtim i nemirnim svjetlom službene svijeće, nakon što bi obi-šao straže, unio u zapisnik sate njihova smjenjivanja te u rubriku “posebni događaji” energično i jasno zabilježio “ne”, kojim se u neku ruku ujedno nijekala i svaka, pa i najmanja mogućnost posebnih događaja. Pisma su sličila jedno drugom poput potvrda o dopustu ili službenih naloga, napisana na žućkastom i vlaknastom papiru od osmine arka s naslovom “Dragi oče!” na lijevoj strani, četiri prsta odmaknutim od gornjeg i dva od bočnog ruba; počinjala su kratkim priopćenjem o dobrome zdravlju sastavljača pisma, nastavljala se nadom da isto vrijedi i za primatelja te završavala neizostavnim izričajem, načrčkanim u novom odlomku, dolje desno, dijagonalno nasuprot naslovu: “Sa strahopoštovanjem, Vaš vjerni i zahvalni sin Joseph Trotta, poručnik.” Pitanje je sad bilo, tim prije što se zbog novoga čina više nije pridržavalo staroga rasporeda službe, kako preinačiti zakonomjernu, za čitav jedan vojnički život pripremljenu formu pisma, pa među normirane rečenice ugurati neuobičajene obavijesti o prilikama koje su postale neuobičajene i koje se i sam tek s mukom shvaćalo? One tihe večeri kad je satnik Trotta, htijući obaviti dužnost korespondencije, prvi put nakon ozdravljenja sjeo za stol koji su zaigrani noževi dokonih ljudi bogato izrezbarili i narezali, shvatio je da nikad neće maknuti dalje od naslova “Dragi oče!” Stoga odloži jalovo pero na bočicu s tintom i otkinu komadić treperavo plamtećeg stijenja svijeće kao da od stišana svjetla očekuje kakvu sretnu dosjetku i prikladan izraz te lagano odluta u sjećanja na djetinjstvo, selo, majku i kadetsku školu. Promatrao je ogromne sjenke koje su sitni predmeti bacali na gole, plavo oličene zidove i blago povijenu svjetlucavu liniju sablje na vješalici pokraj vrata, te tamnu vrpcu provučenu kroz štitnik za ruku. Slušao je neumornu kišu vani i dobovanje njene pjesme po limom okovanoj prozorskoj klupčici. Onda napokon ustade odlučivši da oca posjeti sljedećeg

tjedna, nakon propisane zahvalničke audijencije kod cara, kamo su ga trebali poslati za koji dan.

Tjedan dana potom odvezao se fijakerom u Laxenburg, neposredno nakon audijencije koja je potrajala jedva deset minuta i sastojala se od desetominutnog iskazivanja carske naklonosti i onih deset ili dvanaest pitanja koja su se čitala iz službenih spisa i na koja se poput odmjerena, a ipak nedvojbena pucnja moralo stojeći u stavu mirno kao iz puške ispaliti “Da, Veličanstvo!” Oca je zatekao u kuhinji njegova službenog stana, raskomoćena, za prosto izblanjanim, golim stolom na kojem je stajala tamnoplava maramica s crvenim rubovima, pred povelikom šalicom u kojoj se pušila miomirisna kava. Čvornovat crvenosmeđ štap od višnjeva drveta visio je drškom okačen o rub stola i lagano se njihao. Smežurana kožna vrećica s vlaknastom krdžom stajala je debelo naduta i poluotvorena kraj duge lule od bijele, potamnjele, žućkaste gline. Boja joj se dobro slagala s očevim moćnim bijelim brkovima. Satnik Joseph Trotta von Sipolje stajao je poput kakva vojničkoga boga sred te siromašne, državnim novcem uzdržavane udobnosti, s blistavom ešarpom, lakiranom kacigom koja je širila neku vrstu vlastite, crne sunčeve svjetlosti, u glatkim, vatreno ulaštenim časničkim čizmama s blještavim mamuzama, s dva niza sjajnih, gotovo zasljepljujućih dugmića na ogrtaču i blagoslovljen nadzemaljskom snagom ordena Marije Terezije. Tako je dakle sin stajao pred ocem, koji polako ustade, kao da je sporošću pozdrava htio nadmašiti mladićevo blještavilo. Satnik Trotta poljubi očevu ruku, pognu glavu te primi po jedan cjelov na čelo i obraz. “Sjedni!”, rekao je stari. Satnik otkopča dijelove svoga sjaja i sjede. “Čestitam ti!” kaza otac nepromijenjenim glasom, tvrdim njemačkim jezikom slavenskih vojnika. Suglasnike je izbacivao poput oluje, a završne slogove opterećivao malim utezima. Još prije pet godina sa sinom je govorio slovenski, premda je mladić razumio samo nekoliko riječi, a sam ne mogaše kazati nijednu. No danas se starome i sama pomisao na to da bi se njegov sin, koji je milošću sudbine i cara dospio tako daleko, mogao služiti vlastitim materinim jezikom, vjerojatno činila drskom prisnošću, dok je satnik opet

pozorno pratio očeve usne ne bi li pozdravio prvu slovensku riječ, kao nešto prisno daleko, kao izgubljen zavičaj. “Čestitam, čestitam!” bučno je ponovio narednik. “U moje vrijeme to nikad nije išlo tako brzo! U moje vrijeme još bi nas kinjio onaj Radetzky!” Doista je sve gotovo! pomislio je satnik Trotta. Teški brijeg vojnih činova odijelio ga je od oca. “Imate li još rakije, gospodine oče?” rekao je kako bi potvrdio posljednji ostatak obiteljske povezanosti. Pili su, nazdravljali, ponovno pili, otac bi nakon svakog pića uzdahnuo, gubio se u beskrajnom kašlju, postajao plavocrven, ispljuvavao, polako se smirivao i počinjao pripovijedati svakodnevne priče iz doba kad je služio u vojsci, nedvojbeno s namjerom da umanjí sinovljeve zasluge i karijeru. Naposljetku satnik ustade, primi očinski poljubac na čelo i obraz, opasa se sabljom, stavi čako na glavu i otiđe – sa sigurnom sviješću da je posljednji put vidio oca u ovom životu.

Doista je to bilo posljednji put. Sin je roditelju pisao uobičajena pisma, među njima više nije bilo nikakvoga drugog vidljivog odnosa – prekinuta bijaše veza između satnika Trotte i dugačke povorke njegovih seljačkih slavenskih predaka. S njim je započinjala nova loza. Okrugle godine kotrljale su se jedna za drugom kao ravnomjerni, spokojni kotači. Primjereno svome staležu, Trotta je oženio ne baš posve mladu ali dobrostojeću nećaku svoga pukovnika, kćer kotarskog načelnika u zapadnoj Češkoj, izrodio je sina, uživao u jednakomjernosti svoje zdrave vojničke egzistencije u maloj vojarni, jahao svakog jutra na vježbalište, poslijepodne igrao šah s javnim bilježnikom u kavani, udomaćio se u svome činu, svome staležu, svojem dostojanstvu i u svojoj slavi. Bio je prosječno nadaren za vojsku, što je svake godine potvrđivao prosječnim uspjehom na manevrima; bio je dobar suprug, nepovjerljiv prema ženama, nesklon igrama, osoran ali pravedan u službi, zakleti neprijatelj svake laži, nemuževnoga ponašanja, kukavičke ušuškanosti, brbljavih pohvala i častohlepnih žudnji. Bio je jednostavan i besprijekoran kao i njegov časnički dosje i jedino bi srdžba, što ga je katkad znala spopasti, dala naslutiti poznavatelju ljudi da se i u duši satnika Trotte kriju noćni ponori u kojima drijemaju oluje i neznani glasovi bezimenih predaka.

Nije čitao knjige, taj satnik Trotta, i potajno je sažalijevao svoga sina koji je rastao, pa se morao početi služiti pisaljkom, pločom i spužvom, papirom, ravnalom i tablicom množenja i već su ga čekale neizbježne čitanke. Satnik je još bio uvjeren da će i njegov sin neizbježno postati vojnik. Nije mogao zamisliti da bi jedan Trotta – od sada pa sve do gašenja loze – mogao obavljati neki drugi poziv. Da je imao dva, tri, četiri sina – no žena mu je bila slabunjava, trebali su joj liječnici i kure, a trudnoća bi je izložila opasnosti – svi bi oni postali vojnici. Tako je još onomad mislio satnik Trotta. Govorilo se o novome ratu; on je svakog dana bio spreman. Dapače, izgledalo mu je gotovo izvjesnim da mu je suđeno umrijeti u bici. Njegova čestita i jednostavna duša smatrala je smrt na bojnome polju nužnom posljedicom ratničke slave. Sve dok jednoga dana nije iz dokone znatiželje uzeo u ruku prvu čitanku svoga sina, koji upravo bijaše napunio pet godina i kojemu je neki kućni učitelj, zahvaljujući ambicioznosti majke, već omogućio da prerano okusi muke škole. Čitao je u stihove sročenu jutarnju molitvu, desetljećima je bila ista, još je se sjećao. Pročitao je “Četiri godišnja doba”, “Lisicu i zeca”, “Kralja životinja”. Otvorio je kazalo knjige i otkrio naslov štiva koje se, kako je izgledalo, ticalo njega samoga jer se zvalo: “Franjo Josip Prvi u bici kod Solferina”; pročitao ga je i morao sjesti. “U Bici kod Solferina” – tako je počinjao odlomak – “našao se naš car i kralj Franjo Josip Prvi u velikoj opasnosti.” I Trotta se tu spominjao. Ali u kakvoj preobrazbi! “Vladar se u žaru borbe” – pisalo je – “odvažio otići tako daleko da se odjednom našao opkoljen neprijateljskim jahačima. U tom trenutku najveće nevolje probi se do njega kao rosa mlad poručnik, mlateći sabljom na znojem oblivenu riđanu. Ej! Kako su tu pljuštali udarci po glavama i vratovima neprijateljskih jahača!” A dalje je stajalo: “Neprijateljsko koplje probi prsa mladoga junaka, no većina je neprijatelja već bila zatučena. S golim bodežom u ruci, mladi neustrašivi vladar lako se uspio obraniti od sve slabijih napada. Tada je zarobljena čitava neprijateljska konjica. A mladi poručnik – zvao se Joseph, vitez von Trotta – dobio je najviše odlikovanje koje naša domovina dodjeljuje svojim junačkim sinovima: orden Marije Terezije.”

S čitankom u ruci satnik Trotta otiđe u mali voćnjak iza kuće u kojem je njegova supruga provodila vrijeme za blagih popodneva te je probljedjelih usana posve tihim glasom upita je li joj poznato ovo besramno školsko štivo. Ona kimnu smiješeći se. “Ovo je laž!” povika satnik i baci knjigu na mokru zemlju. “To je za djecu”, nježno odgovori njegova žena. Satnik joj je okrenuo leđa. Srdžba ga je tresla kao što oluja trese nejak grm. Brzo je otišao u kuću, srce mu je treperilo. Bilo je vrijeme za šah. Uze sablju s kuke, gnjevnim i naglim pokretom obavi remen oko tijela pa divljim i dugačkim koracima iziđe iz kuće. Tko ga je vidio, mogao je pomisliti da je krenuo u pohod kojim će šokirati neprijatelja. Nakon što u kavani, ne progovorivši ni riječi, s četiri duboke poprečne brazde na blijedom uskom čelu pod oštrom kratkom kosom, izgubi dvije partije, srditom rukom poruši kloparave figure i kaza svome suigraču: “Moram se posavjetovati s vama!” – Stanka. – “Mene se zlorabilo”, poče opet, pogleda izravno u svjetlucava stakla bilježnikovih naočala te malo potom primijeti kako mu nedostaju riječi. Ta morao je ponijeti čitanku sa sobom. S tim mrskim predmetom u rukama objašnjavanje bi mu znatno lakše palo. “O kakvoj je zlorabiti riječ?” upita pravnik. – “Nikad nisam služio u konjici”, satnik Trotta smatrao je da mu je najbolje tako početi, premda je i sam uviđao da ga se tako ne može razumjeti. “A ti besramni spisatelji pišu u knjigama za djecu kako sam na riđanu, nekakvom znojem oblivenom riđanu, to oni pišu, priskočio u pomoć kako bih spasio vladara, to oni pišu.” – Notar sad shvati o čemu je riječ. I sam je poznavao to štivo iz knjiga svojih sinova. “Precjenjujete to, gospodine satniče”, kazao je. “Imajte na umu da je to za djecu!” Trotta ga preneraženo pogleda. U tom trenutku izgledalo mu je kao da se cijeli svijet urotio protiv njega: pisci čitanki, bilježnik, njegova žena, njegov sin, kućni učitelj. “Sva se historijska djela”, kazao je bilježnik, “za školsku uporabu drukčije prikazuju. A tako to i treba, po mojem mišljenju. Djeci trebaju primjeri koje oni poimaju, koji će im se urezati u pamćenje. Pravu istinu doznat će tek poslije!” – “Račun, molim!” uzviknuo je satnik i ustao. Otišao je u vojarnu, iznenadio ondje dežurnoga časnika, poručnika Amerlinga, s nekom gospođicom u uredu knjigovodstvenoga doča-

snika, osobno obišao straže, naložio da mu dovedu narednika, pozvao dežurnog dočasnika na prijavak, dao da se satnija postroji i zapovjedio vježbanje s puškama u dvorištu. Naredbe su se izvršavale smušeno i drščući. U svakom je vodu nedostajalo po nekoliko ljudi, nije ih se moglo naći. Satnik Trotta naredi da se pročitaju imena. “Odsutni sutra na prijavak!” rekao je poručniku. Vojnici su bez daha obavljali vježbe s puškama. Nabijače su kloparale, remeni letjeli, vrele su ruke s pljeskom udarale o hladne metalne cijevi, moćni kundaci nabijahu gnjilo, mekano tlo. “Puni!” zapovijedao je satnik. Zrak je podrhtavao od šupljega praska slijepih metaka. “Polu sata vježbanja vojničkog pozdrava!” naredio je satnik. Nakon deset minuta promijeni zapovijed. “Na koljena za molitvu!” Smirivši se, slušao je kako tvrda koljena muklo udaraju o zemlju, tucanik i pijesak. Još je bio satnik, gospodar svoje satnije. A ona piskarala već će vidjeti svoje.

Toga dana nije išao u kasino, nije čak ni jeo, otišao je u krevet. Spavao je teško i bez snova. Sljedećeg je jutro na časničkom prijavku kratko i glasno izložio svoju pritužbu pred pukovnikom. Pritužba je proslijeđena dalje. I tako je počelo mučeništvo satnika Josepha Trotte, viteza od Sipolja, viteza istine. Prošli su tjedni dok je od Ministarstva rata dobio odgovor da su pritužbu proslijedili Ministarstvu kulture i obrazovanja. I još jednom prođuše tjedni dok jednoga dana ne stiže ministrov odgovor. Glasio je ovako:

*“Vaše blagorodstvo,
visoko štovani gospodine satniče!*

Kao odgovor na pritužbu Vašega blagorodstva glede štiva iz čitanke broj petnaest valjano priznatih čitanki za austrijske pučke i građanske škole sukladno zakonu od 21. srpnja 1864., koje su napisali i objavili profesori Weidner i Srdeny, gospodin se ministar obrazovanja s dužnim poštovanjem usuđuje ukazati Vašem blagorodstvu na okolnost da povijesno značajna štiva u čitankama, a osobito ona koja se tiču preuzvišene osobe Njegova Veličanstva cara Franje Josipa, kao i drugih pripadnika najviše vladarske kuće, temeljem odredbe od 21. ožujka 1840. trebaju biti prilagođena sposobnosti shvaćanja učenika i pridržavati se, u skladu s tim, najboljih mogućih pedagoških svrha. Narečeno štivo broj petnaest, koje

se spominje u Vašoj blagorodnoj pritužbi, osobno je bilo podastrto Njegovoj Ekscelenciji, gospodinu ministru kulture, te je od istoga naslova oglašeno valjanim za školsku uporabu. U intencijama viših, kao i nižih školskih vlasti, naglašava se potreba da se učenicima diljem monarhije herojska djela pripadnika vojske prikazuju na način koji odgovara dječjem karakteru, mašti i domoljubnim osjećajima odrastajućih naraštaja, a da se pritom ne mijenja istinitost opisanih događaja, ali i da ih se ne oslikava suhim tonom, lišenim svakoga poticaja mašti, kao i domoljubnih osjećaja. Slijedom ovih i sličnih rasuđivanja izvolijeva se doljepotpisani s dužnim poštovanjem usuditi ograditi od pritužbe Vašega blagorodstva.”

Pismo je nosilo potpis ministra kulture i obrazovanja. Pukovnik ga uruči satniku Trotti s očinskim riječima: “Zaboravite tu priču!”

Trotta je primio pismo i šutio. Tjedan dana potom propisanim službenim putem zamoli za audijenciju kod Njegova Veličanstva te nakon tri tjedna stajaše prijedodne u Burgu, oči u oči sa svojim vrhovnim ratnim zapovjednikom.

“Vidite, dragi Trotta!” reče car. “Stvar je doista neugodna. Pa ipak nas dvojica tu nismo tako loše prošli. Zaboravite tu priču!”

“Veličanstvo”, odvrati satnik, “ali to je laž!”

“Mnogo se laže”, potvrdi car.

“Ja to ne mogu, Veličanstvo”, protisnu satnik.

Car pristupi bliže satniku. Vladar nije bio nimalo viši od Trotte. Gledali su se u oči.

“Moji ministri”, poče Franjo Josip, “moraju sami znati što čine. Moram se osloniti na njih. Razumijete li to, dragi satniče Trotta?” I nakon kratke stanke doda: “Volja nam je popraviti to. Vidjet ćete već!”

Audijencija je završila.

Otac je još bio živ. No Trotta se nije odvezao u Laxenburg. Vratio se u vojarnu i zamolio za otpust iz službe.

Otpušten je u činu bojnika. Preselio se u Češku, na malo imanje svoga tasta. Carska milost nije ga napustila. Nekoliko tjedana potom primio je priopćenje da je car sinu čovjeka koji mu je spasio život izvolio doznačiti pet tisuća guldena iz svoje privatne škrinjice za

svrhe studija. Istodobno je uslijedilo uzdizanje loze Trotta u naslov baruna.

Joseph Trotta, barun od Sipolja, dočekaio je carske darove zlovoljno kao da su uvrede. U pohod na Prusku pošlo se bez njega i izgubilo rat. Trotta se srdio. Kosa mu je na sljepoočnicama već bila srebrna, oči bez sjaja, korak spor, ruka teška, usta šutljivija negoli prije. Premda bijaše čovjek u najboljim godinama, izgledao je kao da će brzo ostarjeti. Bio je prognan iz raja jednostavne vjere u cara i u vrlinu, istinu i pravo, te je, okovan trpljenjem i šutnjom, morao shvatiti da lukavstvo osigurava opstanak svijeta, snagu zakonâ i sjaj veličanstava. Zahvaljujući želji koju je car u zgodnoj prigodi iznio, štivo broj petnaest nestalo je iz školskih knjiga Habsburške Monarhije. Ime Trotta zadržalo se samo u javnosti nedostupnim analima pukovnije. Bojnik je nastavio živjeti kao nepoznat nosilac brzo iščeznule slave, poput nestalne sjenke koju skriven predmet krišom odašilje u svijetli svijet živoga. Na imanju svoga tasta barun je baratao poljevačom i vrtnim škarama te poput svog oca u parku larenburškog dvorca orezivao živice i kosio travnjake, u proljeće čuvao zanovijete, a potom i bazgu od kradljivih i neovlaštenih ruku, nadomještao sagnjile letve u ogradi svježim i glatko izblanjanim, popravljao alat i konjsku opremu, svojom rukom stavljao uzde i sedlao dorate, mijenjao zahrđale brave na vratima i kapiji, savjesno umetao uredno izrezane drvene potpornje među oslabjele šarke koje su se savijale, danima ostajao u šumi, odstreljivao sitnu divljač, noćivao kod šumara, brinuo se za kokoši, stajski gnoj i žetvu, voćke i cvijeće na odrini, sluge i kočijaše. Tvrđički je i nepovjerljivo obavljao kupovine, vršcima prstiju izvlačio novčiče iz pustenaste kožne vrećice i opet je skrivao na prsima. Postao je mali slovenski seljak. Katkad bi ga još znala spopasti ona stara srdžba i tresti kao što jaka oluja trese nejak žbun. Onda bi udarao slugu i slabine konjâ, lupao vratima oštećujući bravu koju je prije toga sam popravio, prijetio nadničarima smrću i uništenjem, za ručkom ljutitim pokretom odgurivao tanjur, postio i gundao. Pokraj njega su, slabi i boležljivi, u zasebnim sobama živjeli njegova žena, dječak koji je oca viđao samo za stolom

i čije su mu svjedodžbe podastirali dvaput godišnje, a da ih on ne bi popratio ni pohvalom ni grdnjom, i tast koji je vedro trošio svoju mirovinu, volio djevojke, tjednima ostajao u gradu i plašio se svoga zeta. Taj barun Trotta bio je mali, stari slovenski seljak. Još uvijek je dvaput mjesečno pisao pismo ocu, kasno navečer u treperavom svjetlu svijeće, na žućkastom listu od osmine arka, s naslovom "Dragi oče!", četiri muška prsta odmaknutim od gornjeg i dva od bočnog ruba. Vrlo bi rijetko primio neki odgovor.

Zacijelo se barun katkad nosio mišlju da posjeti oca. Odavno je već osjećao čežnju za narednikom, za njegovom državnim novcem uzdržavanom sirotinjom, njegovom vlaknastom krdžom i domaćom rakijom. No sin je zazirao od troškova, jednako kao što bi zazirali i njegov otac, djed i pradjed. Sad se ponovno osjećao bliskijim invalidu iz laxenburškog dvorca nego prije mnogo godina, kad je u svježem blještavilu svoga novog plemstva sjedio u plavo oličenoj kuhinji maloga službenog stana i pio rakiju. Sa ženom nikad nije govorio o svojem podrijetlu. Osjećao je da bi tu kćer starije loze državnih činovnika zbunjena oholost dijelila od nekakvog slovenskog narednika. Stoga nije pozivao oca k sebi. Jednog svijetlog ožujskog dana – barun je upravo gazio tvrde grude zemlje idući k upravitelju imanja – donese mu sluga pismo od uprave dvorca Laxenburga. Invalid je bio mrtav, usnuo je vječnim snom bez bolova u dobi od osamdeset i jedne godine. Barun Trotta reče samo: "Otiđi do gospođe barunice, neka mi spakiraju putni kovčeg, večeras putujem za Beč!" Produžio je do upraviteljeve kuće, raspitivao se tamo o sjetvi, govorio o vremenu, naložio da se naruče tri nova pluga, da za ponedjeljak pozovu veterinara i još istoga dana primalju za trudnu sluškinju, te na rastanku reče: "Otac mi je umro. Bit ću tri dana u Beču", nemarno salutira jednim prstom i otiđe.

Kovčeg su mu spakirali, upravo su uprezali konje pred kola, do stanice je bilo sat vožnje. Žurno je pojeo juhu i meso. Onda reče ženi: "Ne mogu više ovako! Moj je otac bio dobar čovjek. Ti ga nikad nisi vidjela!" Je li to bio posmrtni govor? Je li to bila pritužba? "Ti ideš sa mnom!" rekao je zaprepaštenom sinu. Žena ustade kako bi

spakirala stvari i za dječaka. Dok je ona to obavljala na gornjem katu, Trotta reče malome: “Sad ćeš vidjeti svoga djeda.” Dječak je drhtao i gledao dolje.

Narednik je već ležao na odru kad stigoše. Moćnih, nakostriješenih brkova ležao je na postolju za lijes u svojoj dnevnoj sobi, a čuvalo ga je osam svijeća, svaka metar dugačka, i dvojica narednikovih drugara, također invalida, u tamnoplavoj odori s tri svjetlucave medalje na prsima. Jedna je uršulinka molila u kutu kraj jedinog, zastrtog prozora. Invalidi stadoše mirno kad Trotta stupi unutra. Nosio je bojničku odoru s ordenom Marije Terezije, kleknuo je, sin mu također pade na koljena kraj stopala pokojnika, pred mladim licem stršali su moćni đonovi mrtvačevih čizama. Barun Trotta prvi put u životu osjeti sitan, oštar ubod u predjelu srca. Njegove male oči ostadoše suhe. Izmrmljao je jedan, dva, tri Očenaša, iz pobožne zbunjenosti, ustao, nagnuo se nad mrtvacu, poljubio moćne brkove, domahnuo invalidima i rekao sinu: “Dođi!”

“Jesi li ga vidio?” pitao je vani.

“Da”, kazao je dječak.

“Bio je običan žandarmerijski narednik”, rekao je otac. “Ja sam caru spasio život u Bici kod Solferina – tako smo stekli barunat.”

Momčić ne reče ništa.

Invalida su pokopali na malom groblju u Laxenburgu, odjel za vojnike. Šest tamnoplavih drugara nosilo je kovčeg od kapele do groba. Bojnik Trotta, s čakom na glavi i u paradnoj odori, sve je vrijeme držao ruku na ramenu svoga sina. Dječak je jecao. Žalosna glazba vojne kapele, turobno i jednolično zapijevanje svećenika koje bi se začulo svaki put kad bi glazba načinila stanku, dah tamjana koji je nježno lebdio i nestajao, momčiću su nanosili nepojmljivu, gušću bol. A plotuni iz pušaka koje je ispalilo pola voda potresli su ga dugom jekom svoje neumoljivosti. Pucali su se vojnički pozdravi za dušu umrloga koja se izravno uzdizala u nebo, za vijeke vjekova nestajala s lica zemlje.

Otac i sin putovali su kući. Putem je barun sve vrijeme šutio. Jedino kad iziđoše iz vlaka i kad se iza staničnoga parka ukrcaše u

kola koja su ih čekala, boжник reče: “Nemoj ga zaboraviti, svoga djeda!”

I tako se barun opet posveti svojim uobičajenim dnevnim poslovima. A godine se kotrljahu dalje kao ravnomjerni, spokojni, nijemi kotači. Narednik nije bio posljednji leš koji je barun morao pokopati. Prvo je pokopao svoga tasta, nekoliko godina potom svoju ženu, koja umrije brzo, skromno i bez oprostaja, nakon žestoke upale pluća. Dječaka je dao u neki bečki internat i naznačio da sin nikad ne smije postati aktivni vojnik. Ostao je sam na imanju, u bijeloj, prostranoj kući kojom je još strujao pokojničin dah, razgovarao samo s lugarom, upraviteljem, slugom i kočijašem. Sve je rjeđe iz njega izbijala srdžba. No služinčad je stalno osjećala njegovu seljačku šaku i njegova gnjevom nabijena šutnja ležalaše poput teška jarma za vratovima tih ljudi. Pred njim bi zavladao plašljiva tišina kao pred olujom. Dvaput mjesečno primao je poslušna pisma svoga djeteta. Jednom u mjesecu odgovarao mu je dvjema kratkim rečenicama, na malim, štedljivim ceduljicama, neispisanim marginama koje je izrezivao iz primljenih pisama. Jednom na godinu, šesnaestoga kolovoza, na rođendan cara, odvezao bi se u odori do najbližega garnizonskog grada. Dvaput godišnje posjećivao ga je sin, za božićnih i ljetnih praznika. Svake Badnje večeri dječak je dobivao tri tvrda, srebrna guldena, čiji je prijem morao potvrditi potpisom i nikad ih nije smio ponijeti sa sobom. Guldeni su još iste večeri završavali u jednoj škrinjici u očevu kovčegu. Pokraj guldena stajala su školska svjedočanstva. Ona su svjedočila o sinovljevu valjanom zalaganju i njegovoj prosječnoj, uvijek dostatnoj nadarenosti. Dječak nikada nije dobio nikakvu igračku, nikada nije dobio džeparac, nikada neku knjigu mimo onih propisanih, školskih. Nije se doimao kao da mu nešto nedostaje. Imao je čist, trezven i čestit razum. Njegova oskudna uobrazilja nije ga nadahnjivala nikakvom drugom željom osim one da što prije ostavi za sobom godine školovanja.

Imao je osamnaest godina kad mu je otac na Badnjak rekao: “Ove godine više nećeš dobiti tri guldena! S potpisanom priznanicom smiješ sad iz škrinjice uzeti devet. Pazi se s curama! Većinom su bolesne!” I, nakon kratke stanke: “Odlučio sam da postaneš pravnik.

Za to ti trebaju još dvije godine. Za vojsku ima vremena. Možemo je odgoditi dok ne završiš.”

Mladić je primio devet guldena jednako poslušno kao i očevu želju. Djevojke je posjećivao rijetko, brižljivo ih je odabirao, pa imaše još šest guldena kad se za ljetne praznike opet vratio kući. Zamolio je oca za dopuštenje da pozove jednog prijatelja. “Dobro”, rekao je boжник pomalo začuđen. Prijatelj je došao s malo prtljage, ali i bogatom kutijom s bojama, što se glavi kuće nije svidjelo. “On slika?” upita stari. – “Jako lijepo!” rekao je Franz, njegov sin. – “Nek mi ne pravi mrlje po kući. Nek slika krajolik!” Gost je doduše slikao vani, ali nipošto ne krajolik. Slikao je portret baruna Trotte prema sjećanju. Svakog je dana za stolom napamet učio crte lica svoga domaćina. “Što me tako motri?” pitao je barun. Oba su momka pocrvenjela i gledahu u stolnjak. Portret se međutim ipak završio i na rastanku uručio starome. Proučavao ga je zamišljeno i smješкао se. Okretao ga je kao da na poleđini traži još neke pojedinosti koje su na prednjoj površini možda bile izostavljene, držao ga prema prozoru pa ga opet odmicao daleko od očiju, promatrao se u zrcalu i uspoređivao s portretom, te napokon reče: “Gdje bi ga trebalo objesiti?” Bila mu je to prva radost nakon mnogo godina. “Možeš svome prijatelju posuditi novca ako mu štogod ustreba”, tiho je rekao Franzu. “Samo se dobro slažite!” Taj portret staroga Trotte bio je i ostao jedini koji je ikad načinjen. Visio je poslije u dnevnoj sobi njegova sina i upošljavaše potom još i maštu njegova unuka...

U međuvremenu je bojnika nekoliko tjedana držao u iznimnom raspoloženju. Objesio bi ga sad na ovaj, sad na onaj zid, polaskano i zadovoljno promatrao svoj tvrdi, istaknuti nos, svoja obrijana, blijeda i mala usta, suhonjave jagodične kosti što su se poput brijega uzdizale pred malim crnim očima te nisko, jako naborano čelo, natkrto oštro potkresanom, čekinjastom i bodljasto isturenom kosom. Tek je sad upoznao svoje lice, vodio je s njim koji put nijeme razgovore u četiri oka. To je u njemu budilo dotad nepoznate misli, sjećanja, neuhvatljive sjenke tuge koje su se hitro prelijevale i pomućivale. Tek mu je ova slika omogućila da spozna svoju ranu starost i svoju veliku usamljenost, iz oslikana platna strujale su mu ususret

samoća i starost. Je li to uvijek bilo tako? pitao se. Uvijek je bilo tako? Bez posebne namjere išao je ponekad na groblje, na grob svoje žene, promatrao sivo postolje i kao kreda bijeli križ, datum njezina rođenja i dan kad je preminula, izračunao bi da je prerano umrla i priznavao samome sebi da je se više ne može točno sjetiti. Njene ruke na primjer bio je zaboravio. Padalo mu je na um “Kina-vino”, na primjer, lijek koji je godinama uzimala. Njezino lice? Još ga je mogao zatvorenih očiju prizvati u sjećanje, no ono bi ubrzo nestalo i rastočilo se u crvenkastoj, okrugloj pomrčini. Postao je blag u kući i na imanju, pomilovao bi katkad konja, osmjehivao se kravama, češće nego dotad popio bi čašicu rakije i jednog je dana napisao sinu kratko pismo izvan uobičajenog termina. Počeli su ga pozdravljati s osmijehom, kimao im je susretljivo. Došlo je ljeto, praznici dovedoše sina i njegova prijatelja; stari se s njima odvezao u grad, ušao u neku gostionicu, popio par gutljaja šljivovice i mladićima naručio obilan obrok.

Sin je postao pravnik, dolazio je češće kući, razgledao imanje, osjetio jednoga dana želju da njime upravlja i da odustane od pravničke karijere. Priznao je to ocu. Bojnik reče: “Sad je prekasno! Ti u svome životu nećeš biti seljak i domaćin! Bit ćeš vrstan činovnik, ništa drugo!” Time je ta stvar bila završena. Sin je postao politički činovnik, kotarski povjerenik u Šleskoj. Ime Trotta nestalo je doduše iz ovlaštenih školskih udžbenika, ali ne i iz tajnih spisa visokih političkih vlasti, a onih pet tisuća guldena, koje mu je darovala careva naklonost, osiguralo je činovniku Trotti stalnu blagotvornu pasku i potporu nepoznatih osoba na višim položajima. Brzo je napredovao u službi. Dvije godine prije nego što je sin imenovan za kotarskoga načelnika, bojnik je umro.

Za sobom je ostavio iznenađujuću oporuku. Budući da je bio posve uvjeren u činjenicu – tako je pisalo – da njegov sin ne bi bio dobar seoski domaćin, te da se nada da će Trotte u državnoj službi, zahvalni caru zbog njegove trajne naklonosti, steći položaje i časti, te da će sretnije proživjeti svoj život negoli on, sačinitelj oporuke, odlučio je u spomen svom pokojnom ocu zaviještati zakladi vojnih

invalida imanje koje mu je gospodin tast prije mnogo godina prepisao sa svom odgovarajućom pokretnom i nepokretnom imovinom, pri čemu uživatelji oporuke nisu imali drugih obveza doli da ostavitelja pokopaju na najskromniji način na istom groblju na kojem je pokopan i njegov otac, i to, ako je moguće, blizu pokojnika. Ostavitelj pritom moli da se uzdrži od svake pompe. Postojeći gotov novac, petnaest tisuća florina, zajedno s kamatama, pohranjen u bečkoj bankarskoj kući Efrussi, a i preostalo zlato, srebro i bakar koji se zateknu u kući, kao i prsten, sat i lanac pokojne majke, pripadaju jedinome sinu ostavitelja, barunu Franzu od Trotte i Sipolja.

Jedna bečka vojna kapela, jedna pješačka satnija, predstavnik vitezova ordena Marije Terezije, predstavnik južnomađarske pukovnije čiji je skromni junak bio pokojni bojnik, svi vojni invalidi koji bijahu kadri koračati, dva činovnika iz dvorskog ureda i ureda kabineta, jedan časnik vojnoga kabineta i jedan dočasnik s ordenom Marije Terezije na crninom prekrivenu jastučiću: oni su sačinjavali službeni dio sprovoda. Franz, sin, išao je crn, tanak i sam. Kapela je svirala koračnicu koju je svirala i na djedovu sprovodu. Salve koje su se ovaj put ispalile bijahu jače i odjekivahu dužim ehom.

Sin nije plakao. Nitko nije plakao za umrlim. Sve je ostalo suho i svečano. Nitko nije držao govor na grobu. Blizu žandarmerijskog pozornika ležao je sad bojnik, barun od Trotte i Sipolja, vitez istine. Postavili su mu jednostavan vojnički nadgrobni kamen na kojem je sitnim crnim slovima, pored imena, čina i pukovnije, bio urezan gordi naslov: "Junak iz Solferina".

Od mrtvoga dakle nije ostalo mnogo više od tog kamena, zaboravljene slave i portreta. Tako seljak u proljeće ide po njivi – a poslije, u ljeto, trag njegovih koraka zameten je i prekriven blagoslovom pšenice koju je posijao. Carsko-kraljevski viši povjerenik Trotta von Sipolje primio je još istoga tjedna pismo sućuti Njegova Veličanstva u kojem su se dvaput spominjale dovijeka "nezaboravne zasluge" blaženog pokojnika.

Joseph Roth (Brody, Galicija, Austro-Ugarska, 1894. – Pariz, 1939.) bio je novinar i književnik u čijim se djelima, posebno u kasnijim romanima, iščitava žaljenje zbog prolaska razdoblja stabilnosti koje su za njega predstavljale posljednje godine vladavine Habsburgovaca prije Prvoga svjetskog rata i pada Austro-Ugarske Monarhije. Podaci o njegovu djetinjstvu, vjerskim uvjerenjima i osobnom životu malobrojni su, a i njih je Roth skrivao ili prepravljao. Zna se da je studirao u tada austro-ugarskom Lembergu (danas Lviv u Ukrajini) i u Beču, a potom od 1916. do 1918. služio u austro-ugarskoj vojsci. Nakon rata radi u Beču i Berlinu kao novinar i redovito piše za *Frankfurter Zeitung* (1923.–1932.). U tom je razdoblju napisao nekoliko romana, uključujući i *Radetzky marš* (1932.), svoj najznačajniji roman o posljednjim danima Austro-Ugarske Monarhije. U središtu Rothovih djela moralne su dileme junaka koji žive u vrijeme dekadencije i odumiranja tradicionalnih vrijednosti. Zapleti se često bave problemom odnosa oca i sina; ostarjeli car Franjo Josip javlja se kao očinska figura. Godine 1933. Roth je emigrirao u Pariz, gdje je proveo ostatak života.

Neka od njegovih djela: *Paukova mreža* (*Das Spinnennetz*, 1923.), *Pobuna* (*Die Rebellion*, 1924.), *Hotel Savoy* (1924.), *Tihi prorok* (*Der stumme Prophet*, 1929.), *Kapucinska grobnica* (*Die Kapuzinergruft*, 1938.), *Legenda o svetom pijancu* (*Die Legende vom heiligen Trinker*, 1939.), *Job* (*Hiob*, 1939.), *Radetzky marš* (*Radetzky marsch*, 1932.), *Careva bista* (*Die Büste des Kaisers*, 1935.), *Židovska lutanja* (*Juden auf Wanderschaft*, 1937.), *Priča o 1002. noći* (*Der Geschichte von der 1002. Nacht*, 1939.).

Milan Soklić rođen je 1955. u Tuzli, gdje je pohađao gimnaziju. Filozofiju i sociologiju na Filozofskom fakultetu u Sarajevu diplomirao je 1980. Od 1980. do 1983. predavao je tzv. marksizam i sociologiju u srednjoj školi u Lukavcu kod Tuzle. Godine 1983. osuđen je na pet godina zatvora po članku 133 (neprijateljska propaganda) kao anarholiberalist te je izdržavao kaznu u zatvoru u Foči do 1985. Magistrirao je filozofiju na Filozofskom fakultetu u Sarajevu s temom Kantova metafizika prirode. Bio je stručni suradnik Centra za filozofska istraživanja Akademije znanosti i umjetnosti BiH. Početkom rata u Bosni i Hercegovini izbjegao je u Njemačku. Od 1994. do 2006. radio je kao profesor za južnoslavenske jezike i kulturu pri Marshall Centru u Garmisch-Partenkirchenu. Od 2006. živi u Puli.

Piše filozofske eseje i priče, prevodi s njemačkoga i engleskoga. Važniji prijevodi: Immanuel Kant, *Metafizička polazna načela prirodnih znanosti*; Peter Sloterdijk, *Tetovirani život*; James Lovelock, *Živi planet*; Thomas Mann, *Josip i njegova braća – Jakovljeve povijesti, Mladi Josip, Josip u Egiptu, Josip Hranitelj*; Sönke Neitzel/Harald Welzer, *Vojnici: zapisnici o ratovanju, ubijanju i umiranju*.

Sadržaj

Prvi dio	5
Drugi dio	121
Treći dio	219
Epilog	311
Joseph Roth – heroj Solferina	319
<i>Miljenko Jergović</i>	
O autoru	325
O prevoditelju	327

Knjiga je objavljena uz potporu Ministarstva kulture Republike Hrvatske.

Nakladnik Fraktura, Zaprešić

Za nakladnika Sibila Serdarević

Glavni urednik Seid Serdarević

Urednik Roman Simić Bodrožić

Korektura Margareta Medjurečan

Prijelom Maja Glušić

Dizajn naslovnice Roko Crnić

Fotografije na naslovnici Tjaša Kalkan

Godina izdanja 2014., prosinac (prvo izdanje)

Tisak Denona, Zagreb

ISBN 978-953-266-599-4

www.fraktura.hr fraktura@fraktura.hr

T: +385 1 335 78 63 F: +385 1 335 83 20

Nema nikakve sumnje: *Radetzky marš* Josepha Rotha jedan je od najznačajnijih romana što ih je njemački jezik dao XX. stoljeću, a literarni genij njegova autora stoji uz bok onima Thomasa Manna, Alfreda Döblina ili Roberta Musila.

U taktu slavne Straussove koračnice, ironično, ali ne bez suosjećanja, Roth prikazuje ništa manje nego jedno carstvo, jedan svemir u nestajanju. Premda vidi i bilježi sve – vojarne i blato provincije, rezidencije i kavane Beča – u centru njegova zanimanja sudbina je triju generacija obitelji Trotta, a za Trotte sve počinje i završava s carem.

Od djeda, koji je titulu baruna zaslužio na bojnome polju spasivši mladoga Franju Josipa, preko sina, koji pod Njegovim portretom služi kao činovnik, sve do unuka, koji za cara i vjedro vode gine početkom Velikog rata – uspon i pad Trotta odvija se pod hladnim plavim pogledom monarha s kojim će se ugasiti Austro-Ugarska.

Savršeno ugođen za vrijeme katastrofe u kojem je nastao, ali i za uho suvremenog čitatelja, *Radetzky marš* odjekuje iznimnom elegancijom i psihološkom uvjerljivošću, suptilnim humorom i bespoštednošću. Govoreći o idealima i zabludama jednoga vremena, jalovoj ljepoti jednoga svijeta na zalasku, Roth pripovijeda i o rođenju ovoga u kojem živimo, nerijetko proročki upozoravajući na ono što je ugmizalo u kolijevku.

149,00 kn

ISBN 978-953266599-4

9 789532 665994

www.fraktura.hr